

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

ПРАКТИКА ЄСПЛ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

**МАТЕРІАЛИ
круглого столу**

*м. Одеса,
5 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

ського суду з прав людини», можна дійти висновку щодо доцільності застосування як джерел права, Конвенції з прав людини та основоположних свобод, а також рішень ЄСПЛ при вирішенні справ судами України, з метою удосконалення судочинства. Тобто, застосування практики Європейського суду вкрай важливо та сприяє підвищенню якості роботи судів і формуванню однакових підходів до застосування законодавства.

Л і т е р а т у р а

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. — 2006. — № 13. — Ст. 270.
2. Аналіз застосування судами практики положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини при здійсненні цивільного судочинства за 2013 рік. місцевими судами Миколаєва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mka.court.gov.ua/sud1490/uzagalnenj/uzagal_sud_praktik/konven.
3. Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод місцевими судами Харкова та Харківської області та апеляційним судом Харківської області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/criminal1.

Притуляк Валерій Миколайович,

*асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОЦЕСУАЛЬНА ПРИРОДА ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Виконання судових рішень у цивільних справах є складовою частиною на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду.

Відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами членами [1] Україна взяла на себе зобов'язання з адаптації законодавства, що відображено у Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2].

Розглянувши практику Європейського суду з прав людини (надалі — Європейський суд), щодо встановлення місця виконавчого прова-

дження в системі права і його правової природи необхідно вказати, що у пілотному рішенні у справі «Бурдов проти Росії» від 7 травня 2002 р. [3] Європейський суд, вказав, що пунктом 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (надалі — Конвенція) [4] кожному надано право звертатися до національного суду у разі виникнення спору про його цивільні права («право на суд»), одним із аспектів якого є право на доступ до правосуддя, що представляє собою право на порушення позовного провадження у національних судах з питань цивільно-правового характеру; але таке право на судовий захист було б ілюзорним, якби система правова держави-учасника Європейської конвенції не виключала, що судові рішення, яке набрало законної сили та є обов'язковим до виконання, залишалося б не виконаним. Також, визнається неприпустимим, що п. 1 ст. 6 Конвенції, деталізовано визначаючи процесуальні гарантії сторін на справедливий розгляд їх справи національним судом, не передбачав би захисту процесу виконання судових рішень. Європейський суд наголосив, що виконання рішення суду, яке ухваленого будь-яким національним судом, повинно розглядатись як складова «судового розгляду» .

У справі «Soering vs UK» [5] Європейський суд визначив, що Конвенція як основоположний правовий акт, що підтверджує, забезпечує та надає захист прав людини, визначає, що її гарантії мають бути реальними та дієвими. Також, будь-яке тлумачення гарантованих прав та свобод, повинно відповідати загальним положенням Конвенції, метою якої є забезпечення і талий розвиток цінностей демократичного суспільства. Тобто, на державі лежить безпосередній обов'язок дотримуватися прав та свобод особи і забезпечувати своєчасне та в повному обсязі виконання судових рішень, що набрали законної сили. Виконання будь-якого рішення суду є обов'язковою стадією процесу правосуддя, і як наслідок, повинна відповідати вимогам ст. 6 Конвенції.

Судовий захист прав особи, як і діяльність суду, не може вважатися ефективним, якщо рішення суду не буде виконано або виконано неналежним чином і без подальшого контролю суду за їх виконанням. Пунктом 1 ст. 6 Конвенції гарантується право кожної особи на звернення до суду з позовом стосовно захисту її прав та обов'язків цивільного характеру. У справі «Горнсебі проти Греції» [6] Європейський суд зазначив, що виконання судового рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватись як складова частина процесу розгляду справи судом.

Європейський суд з прав людини у справі «Півень проти України» [7] констатував порушення ст. 6 Конвенції та вказав на те, що невиконання рішення національного суду не може бути виправдане законо-

давчими недоліками, які роблять його виконання неможливим. У вказаній справі Європейський суд констатував відсутність у законодавстві України нормативної бази щодо завдань, які покладені на органи виконавчої влади. Невиконання судового рішення державного суду також не повинно виправдовуватись відсутністю коштів у бюджеті країни. Відтак, у справі «Шмалько проти України» [8] Європейський суд відзначив, що орган державної влади країни не повинні посилалися на відсутність коштів, як на підставу невиконання рішення суду про сплату заборгованості. Також, статтею 13 Конвенції передбачено правило, відповідно до якого кожна особа, права і свободи якої передбачені Конвенцією були порушені, має право на дієвий правовий захист у відповідних національних органах, навіть не зважаючи на те, що порушення було вчинено офіційною особою.

До заходів захисту прав та обов'язків сторін виконавчого провадження при здійсненні виконавцем дій, спрямованих на примусове виконання судового рішення, належить контроль суду за виконавчим провадженням, який передбачає, серед інших, можливість здійснювати певні передбачені законом процесуальні дії у виконавчому провадженні виключно з дозволу суду. Також законом передбачено обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби.

Відповідно до п. 2 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 24-152/0/4-13 від 28.01.2013 року «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах» [9] виконавча служба входить до системи органів Міністерства юстиції України. На державну виконавчу службу покладається обов'язок здійснювати примусове виконання рішень судів, третейських судів та інших юрисдикційних органів відповідно до законів України.

Виконавець є представником виконавчої гілки влади і здійснює примусове виконання рішень суду, що набрали законної сили, ухвалені іменем України, а також рішень інших юрисдикційних органів, виконання яких покладено на державного виконавця.

В процесі аналізу нормативних джерел, при дослідженні практики розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця, що викладена у відповідних постановках пленуму та листах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також практики розгляду справ Європейським судом з прав людини встановлено саме процесуальну природу виконавчого

провадження. Адже сама по собі наявність судових рішень не гарантує їх належне виконання. Виконавче провадження розглядається як частина процесуального права, як невід'ємна умова доступу громадянина до правосуддя, що не має самостійного характеру, оскільки без виконання судових рішень сама судова система не є ефективною. Крім того, виконання судових рішень у цивільних справах є складовою права на справедливий суд. Також у справі «Горнесбі проти Греції» [6] Європейський суд з прав людини зазначив, що виконання рішення, ухваленного будь-яким судом, має розцінюватись як складова частина судового розгляду.

Таким чином, процес примусового виконання судового рішення у цивільній справі необхідно розглядати як невід'ємну частину механізму судового захисту права в порядку цивільного судочинства виходячи з наступного:

1) мета цивільного судочинства, закріплена у ст. 1 Цивільного процесуального кодексу України [10] (захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави) в повній мірі досягається лише в результаті виконання вимог судового рішення. Виконавче провадження є логічним продовженням судового розгляду та не може без нього існувати, як і сам судовий розгляд втрачає сенс без можливості звернення судового рішення до примусового виконання;

2) в окремих випадках, передбачених Законом України «Про виконавче провадження» [11], належна реалізація вимог судового рішення неможлива без втручання суду в процес його виконання;

3) закріплення у Цивільному процесуальному кодексі України [10] спеціальної процедури щодо здійснення контролю з боку суду за законністю діяльності державного виконавця також свідчить про нерозривний зв'язок між ухваленням судового рішення та його виконанням;

4) провадження щодо примусового виконання судового рішення є проявом процесуального принципу обов'язковості судового рішення, без нього даний принцип перетворюється на просту декларацію;

5) Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на те, що виконання судових рішень є частиною судових процедур, а їх невиконання є невиконанням судовою владою своїх функцій щодо захисту прав, свобод та інтересів громадян;

Л і т е р а т у р а

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Спів-

товариствами та їх державами членами [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.

2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Постанова КМУ від 16.08.1999 р. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>.

3. Справа «Бурдов проти Росії» [Електронний ресурс] : рішення Європейського суду з прав людини від 07.05.2002 р. — Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/12027283/12027283.htm>.

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., Першого протоколу та протоколів № №2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип. 1997 р., № 475/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 40. — Ст. 263.

5. Справа «Soering v United Kingdom» [Електронний ресурс] : рішення Європейського суду з прав людини від 07.07.1989 р. — Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Soering_v_United_Kingdom.

6. Справа «Горнсбі проти Греції» [Електронний ресурс] : рішення Європейського суду з прав людини від 19.03.1997 р. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_079.

7. Справа «Півень проти України» [Електронний ресурс] : рішення Європейського суду з прав людини від 29.06.2004 р. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_222.

8. Справа «Шмалько проти України» [Електронний ресурс] : Рішення Європейського суду з прав людини від 20.07.2004 р. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_226.

9. «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах» [Електронний ресурс] : лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28.01.2013 № 24-152/0/4-13. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-152740-13>.

10. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40-41, 42. — Ст. 492.

11. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) : Закон України від 4 листоп. 2010 р. № 2677-VI // Голос України. — 2010. — 8 груд.